

Ekonomik ve Sosyal Kanunlara Karşı Gelinmez

El dokuma tezgâhlarının Türkiye iktisat tarihinde eski bir mevkii vardır. Asırlarca Türk iplikli ve pamukluları Avrupaya ihraç edilirdi. Hatta bu ihracat Fransız Merkantilislerinin en kuvvetli mümessili sayılan Montchretien'i 1615 yılında Kiral ve Kraliçeye ithaf ederek neşrettiği siyasi iktisat kitabında, "Devlet için lüks, bir veba, korkunç bir soygundur; Türkiye ve İtalyanın ipeklileri yüzünden altıncıklarımız elden gidiyor" diye telâşe düşürecek kadar çoktu. Türkiye ipekliden başka pek çok pamuklu ve pamuk ipliği de ihraç ederdi.

Dokuma sanayiimiz 18 inci yüzyılın sonuna, 19 uncunun başlangıçlarına kadar eski hâkim durumunu değilse bile hayatını devam ettirebilmişti. Fakat Avrupada makineli endüstrinin ilk gelişmeğe başladığı bu yıllardan sonra, o zamanki Türkiye sanayiinin belkemiğini teşkil eden pamuklu sanayii Mançester fabrikalarının iyi ve ucuz malları karşısında ayakta duramamış ve çökmüştür. Buharın keşfi ile manifaktürde vukua gelen büyük inkilâptan sonra iplik makinesi ve buharlı tezgâhların yıkıcı rekabeti karşısında Avrupada tutunamaz hale gelen el çıkırı ve tezgâhlarının feci akibetinden Türkiye'deki kardeşleri de kurtulamamıştı ve kurtulamazdı da. Modern endüstrinin sert ve ezici basıncı altında eski pederşahî aile ekonomisi sisteminin son artıkları, kadit kollu tahta tezgâhları, ölüme mahkûmdu. Bunların yıkılışı iktisadî bir zaruretti. Bunun önüne geçilemezdi. Netekim gümrük resminin artırılması (1882), yerli malların teşhiri için açılan Sultan Ahmet sergisi (1863), senayi mektebi tesisi gibi tedbirlerden hiç bir fayda elde edilememişti. Hatta iki senelik bir çalışmadan sonra müsbet bir iş görmeden dağılan birinci Islahî Senayi komisyonundan sonra 1867 de kurulan ikincisi zenaat erbabı arasında bir nevi istihsal kooperatifleri demek olan şirketler tesisine çalışmıştı. Bu tedbirler de bir fayda vermedi. Avrupadaki modern senayi müesseseleri karşısında Türkiye'nin el emeğine dayanan iptidai işletmeleri mağlup olarak istihsal sahasından uzaklaşmak zorunda kaldı.

19 uncu yüzyılın ilk yarısında, zamanın mücade ettiği bütün çare ve vasıtalarla baş vurulduğu halde Avrupa sanayiinin rekabetinden korunamayan el dokumacılığını şimdi, makineli sanayiinin en yüksek mertebesine ulaştığı bir sırada, iktisat kanunlarına karşı gelerek, zoraki ve mihaniki tedbirlerle koruyabilmemize imkân var mıdır? Şüphesiz ki hayır. Lozan konferansından sonra tatbik edebildiğimiz himayeci gümrük tarifesinden ve dokuma fabrikalarımızın memleket ihtiyacını tatmine yetecek kadar istihsal de bulunamamalarından faydalanarak el tezgâhlarımız bir az nefes alır gibi oldular. Bununla beraber, içinde bulunduğumuz harbin ilk senesine kadar geçen zaman zarfında, pamuklu istihsalimizde el tezgâhlarına düşen payın gittikçe azalmakta olduğu görülür. Bir an için dışarıdan hiç pamuklu getirmediğimizi farzetsek bile, el dokumacılığı ve aile ekonomisi için bu seyir yine mukadderdi, yine önüne geçilemez bir akibetti; çünkü Sümerbank'ın mevcuda ilâveten Nazilli, Kayseri, Ereğli'de açtığı modern basma ve bez fabrikalarından başka, İş Bankasının

ve hususî müteşebbislerin açtıkları yeni yeni fabrikalarla İzmir, Adana, Mersin, Tarsus, Malatya ve Antep modern pamuklu dokuma merkezleri olmak yoluna girmişlerdi. Araya ikinci cihan harbi girmeseydi daha belki de bir çok yeni işletmeler açılacak, mevcutlar genişletilecekti. Harp dolayısı ile dış ticaret münasebetleri sekteye uğradığından mevcut fabrikalarımız muhtaç oldukları madde ve gücü, teline varıncaya kadar en ehemmiyetsiz teferruatı için bile dışarıya bağlı oldukları makine yedeklerini istedikleri gibi getiremediklerinden, esasen ihtiyacın altında olan istihsallerini, tam bir verimlilikle devam ettiremediler. Bu sebeplerden dolayı el tezgâhları için meydan açılır gibi oldu, dokumacıların yüzleri güldü. O zamana kadar hiç bu işle meşgul olmamış kimseler paralarını el tezgâhlarına yatırdılar, her taraftan mekik sesleri duyulmağa başladı. İç istihlâkın kısmen olsun karşılanabilmesi için bu el tezgâhlarına hükümet de yardım etti. Unutmamak lâzımdır ki bu yıllarda el dokumacılığının gördüğü rağbet ve verdiği randıman arızî sebepler altında vukua gelmiştir, iktisadî zaruretlerin neticesi değildir. Bu itibarla, el dokumacılığının bugünkü parlaklığının harpten sonra da devam edebileceğini düşünmek bir hayal olduğu gibi, bunu temin için himaye tedbirlerine baş vurmak ta kabul olunmıyacak duaya amin demek olur. Dışardan gelecek ucuz mallara karşı fabrikalarımızın mamulâtını korumak bile başlı başına ve güç bir iş iken, el tezgâhlarını korumaya uğraşmak, bunun için kıymetler harcamak, neticesi bakımından, millî ekonomimiz için fayda değil, zarar doğurur. Bu himaye hayatı lüzumsuz yere pahalılaştıracağı için geniş kitlelerin ve aynı zamanda da fabrikalarımızın aleyhine olur. Aile senayii şeklinde de olsa resmen yardım görecektir el tezgâhları, büyük istihsal karşısında mukadder ölümlerinden kurtulamadıktan başka, millî paramızın hacmini daraltır. Fabrikalarımızın sürüm sahasını tahdit eder. Senayi itibarı ile ihtiyaçlarını, hiç değilse asgarî ölçüde, bizzat temin zorunda olan memleketimizin kalkınma ve gelişme yolunda henüz ilk adımlarını atan fabrikalarını, dışardaki rakiplerden başka ehemmiyetsiz ölçüde de olsa içerden de bir takım tehditlerle karşı karşıya bırakmak doğru olmaz. Memleketimizde emtia iktisadiyatının gerek senayi, gerekse ziraat sahasında gelişebilmesi için kapitalizmden önceki münasebetlerin tahakküm ve baskısından, derebeylik artıklarından kurtulması uğrunda şiddetle mücadele etmek günün en önemli bir meselesi olması lâzım gelirken, pederşahî iktisadiyat münasebetlerini ihyaya uğraşmak, bu uğurda devlet bütçesinden veya sair yollarla fedakârlık yapmak, boş yere kıymetler, enerjiler harcamak demektir. El tezgâhları istihsal kooperatifleri halinde temamiyle teşkilâtlandırılrsa bile bu teşebbüslerden verimli neticeler beklenemez. Modern büyük istihsal karşısında bu nevi teşekküllerden medet ummak buz üzerinde yazı yazmaktan farksızdır.

Böyle bir teşebbüs ilk bakışta küçük müstahsilleri korumak gibi halkçı bir zihniyet mahsulü olarak görünebilirse de hakikatte öyle değildir. Bu, geriye dönmek, tekâmül çarkını, zorla aksi istikamette harekete getirmeğe çabalamak demektir. Millî ekonomimiz için zararlı olan bu iş aynı zamanda el tezgâhlarına bağlanacak vatandaşlarımıza da elle tutulur bir fayda veremeyecek, onları derin bir sefalet içinde süründürmekten başka bir şeye yaramıyacaktır.

Vaziyet iktisat bakımından bu derece açık ve aydın iken, millî ekonomimizin zararına, küçük işletmelerin zorla ayakta tutulması yüzünden millî pazarın daral-

masını intaç edecek, kendine yeter kapalı küçük köylü işletmelerinin ihyası gayreti ile ziraatte sermayenin inkişafına engel olacak bu çeşit tedbirlerin harpten sonra da alınması fikri nereden çıkıyor, kimin menfaatine uygun geliyor? Bu soruya cevap vermek o kadar güç değildir. Filhakika Türkiyenin bir ziraat memleketi olduğu ve ezici çokluğu bakımından küçük işletmeye dayandığı düşünülürse ilk başta bu tezin köylülerimizin menfaatine uygun olduğu sanılabilir. Zaten bu tezin müdafaaları da böyle bir demagoji yapmaktadırlar. Halbuki yabancı memleketlere iktisaden tâbi kalmamak için Türkiyemizin modern bir endüstri yanında onunla muvazî yürüyen bir ziraate mutlak ihtiyacı vardır. Ancak bu sayede iktisadî istiklâlimizi sağlamlayabiliriz. Köylülerimizin pederşahi ekonomi sisteminden henüz kurtulamamış zümrelerinin menfaati de şüphesiz ki bütün topluluğun menfaatinden ayrı değildir. Ve onların bugün bulundukları acıklı vaziyetten kurtarılmalari eski münasebetlerin ihyasında değil, bilâkis onların bütün teferruatı ile kökünden sökölüp atılmasındadır. Bu itibarla, bu fikirleri ortaya atanlar, gerçekte, ne bütünlüğümüz ne de istihdaf eder göründükleri köylü zümreleri için faydalı bir iş görmüyorlar. İktisadî istiklâlimizi sağlayabilmek için bizim mümkün olduğu kadar bir ziraat-senayi memleketi olma ihtiyacımız vardır. Halbuki bu tez bizi geri bir ziraat memleketi olarak bırakmak gayesini güdüyor. Ve bu tez, Türk topluluğunda bir avuç derebey artığına ve Türkiyeyi iktisadî tabiyeti altında bulundurmak isteyen yabancılara elverişlidir. Bu noktayı biraz aydınlatalım:

Emperyalist sermayesinin Türkiyedeki iktisadî hâkimiyetine son vermek millî kurtuluş inkilâbımızın başlıca hedef ve vazifelerinden biri idi. Bugüne kadar bu yolda pek çok takdire değer, müsbet işler de görölmüştür. Saltanat devrinde çeşitli vasıta ve şekillerle yabancı sermaye Türkiye'yi kendisi için bir ham madde menbai vazifesini görecek geri bir ziraat memleketi olarak tutmakta ısrar etmiş ve buna muvaffak da olmuştu. Yabancı sermayelerle açılan fabrikaların hemen hepsi ancak mamul maddelerin istihsalı gayesini güderek millî ekonomimizin faydasından ziyade, millî zenginliklerimizin kendi lehlerine istismarı için çalışıyordu. Yabancı sermaye Türkiyedeki düzenini buna göre kurmuştu. Fakat Cumhuriyet rejminin daha ilk yıllarından itibaren mevkii sarsılmaya başlayınca her türlü iktisadî cebir ve tazynka baş vurdu. Türkiyenin bir ziraat memleketi olarak kalması meselesi bir ilim mevzuu gibi ele alınarak münakaşa edildi. O zamanlar Türkiyede Fransız sermayesi birinci mevkii işgal ettiği için bu tez en ateşli taraftarlarını Fransada bulmuştu. Sonraları ise Balkanları ve yakın şarkı kendi iktisadî nizamının bir peyki haline getirmek isteyen Alman sermayesi Türkiye ile iktisadî, ticarî minasebetletini genişletince, bu tezin müdafaasını hararetle eline aldı. Türkiyenin bir ziraat memleketi olarak kalması isteniyordu. Geri bir ziraat memleketi olarak kalacak Türkiye, Alman sermayesi için daha elverişli bir pazar, daha müsait bir soygun mevzuu olabilirdi. Ve gariptir ki Almanlar, başta Falke olmak üzere, Yüksek Ziraat Enstitülerimizde senelerce bu tezi öğretiler, vaiz ettiler, birçok genç dimağlara aşıladılar. Onun içindir ki Türkiyede modern bir ziraat sisteminin kurucusu olmak lâzım gelen ziraatçilerimizin, ziraî iktisatçılarımızın bazılarında bu zararlı ve yanlış görüş bilmeyerek yerleşti. Diğer meslek erbabından da bunlara katılanlar oldu. Bugün ötede beride, arasıra yükselen falsolu sesler ilk hızını işte buradan almışlardır. Bu bakımdan bu fikirler sadece,

alelâde bir gerilik olarak kalmayıp, ileri bir Türkiyenin düşmanı olan yabancılara da hizmet etmektedir. Milli iktisat ilmi adı altında millete ihanet! Büyük işletmeler karşısında küçükleri korumağa kalkışmak, şehir ve köy münasebetlerinin artması ile milli pazarın genişlemesi ve gelişmesi yerine pederşahî aile ekonomisinin himaye edilmesini istemek, iktisadî tekâmül kanunlarını bilmemek, onlara karşı gelmeğe çalışmak demektir. Sadece bu görüş noktasından bile menfaatlerimize aykırı olan bu fikirlerin aynı zamanda neticesi bakımından, yabancı isteklere ayak uydurduğu da düşünülürse, en açık ve geniş anlamı ile milli menfaatlerimize aykırı olduğu kendiliğinden meydana çıkar.

Adımlar, Sayı 9, Ocak 1944